

Éjjel az omnibusz tetején...

Simogató esendő nyári esteken még ama „különös, különös nyárejszaka” előtt, melyet a költő váteszi révületében fogant szavakkal örökített meg, Pest kicsorduló életörme, vérbő jókedve áradóan pezsgett, vihancolt, hangoskodott. Neonfények nélkül is illumináltak voltak a kamasz-vidám fővárosi éjjelek, mintha állandósult szilveszteri hangulatban ülnék meg nap-nap után az elhantolt munkás nappalok torát. Talán benne élt ebben a derűs korhelykedésben annak öntudatlan megsejtése, hogy a felelőtlen vidámság élettere nemsokára egyre szűkebbre korlátozódik. Mintha siettek volna az emberek megszívlelni a horatiusi tanácsot, hogy az örömeik kiélvezésében minél kevesebbet halasszunk az ismeretlen holnapra. A fiatalok természetesen száguldó iramával lépést próbáltak tartani még azok is, akik mellől már szökni készült az ifjúság, vagy akiket már el is hagyott ez a hűtlen és soha vissza nem térő cibora.

E régi pesti éjszakák kísértő hangulatában születtek meg azok az érzelmektől szirupos, csacska, tréfás, ujjongó és borongó nóták meg szonók, amelyek villám-attakkal rohanták meg Budapestet s a népszerűsítés minden fegyverét frontba vitték, kezdve a suszterinasok füttyszavától a grammofonon át a verklei, a kiveszöben levő kintornáig, amely pesztonkák számára vasárnap, mosogatás után szimfonikus gyönyörűségek forrásává vált. Ezek az érzélgős pesti gassenhauerok elnyúlhatatlan vitalitással vettek birtokukba az egész dalraserkent várost, egyáltalán nem rekedtek meg az utcákon, a fullasztóra zsúfolt népi mulatókban, ahol az élet májusának borától, meg ráadásul némi italoktól felpezsdült vendégkoszorúk rogyásig ropott tánc verjtekében élték ki a hatnapi munka szürkeségét feledtető vasárnap örömeit. A fúrge, olvadó, suhanómód szemtelen nóták megledték a pillanatot, amikor a legzordabb kedélyen is az elandalódás rése mutatkozik s az ellágyuló szív könnyű prédává lesz.

Az ébredő és kialvó szerelem egyaránt megkapta tőlük az olcsó, de mégsem mindig izetlen táplálékot. Különösen a szívkesergők terén nyílt meg a kedvesen suta, érzelmi titlalatokat célzó dalváltozatok bőség-szaruja, például ilyenképpen:

*Bözsi ne sírjon, Bözsike drágám,
Feledjen el.
Ilyen az élet, Bözsikém drága,
Feledni kell...*

Ovidius „Ars amandi”-ja és Stendhal „L'Amour”-ja, a szerelem lényegének e nagy kódexei klasszikus rangjukban elszápadhatnak a pesti gassenhauerok ilyen és hasonló bölcséleti megállapításai hallatára. Ligeti padokon a csillagok felé sóhajtott szerelmi bánatok szankcionálták ezeket a melódiákat, amelyek megzengették a suttogva beszélő faleveleket is, így mclázva a tovatűnő nyárról:

*Nagy árnyas kert közepében
Állott egy sötét platán,
Alatta sok álmat szöjtünk
Szép tavaszi éjszakán.
Szerelemről, boldogságról
Ábrándoztunk, te meg én,
Kis kert padunkon ülve,
Rózsangyűlés idején.
Hulló jalevél,
Suttogva beszél,
A szép tavaszunk már vége,
A nyárnak, mely szívünkben ége
Már csak emléke él...*

Álmos vasárnap délutánok páros népi analgásai fővárosi ligetekben és fás főtterein éltették líképpen ezeket az elsüllyedt évtizedekből visszahangzó, együgyűen kedves, cselédnótáivá népszerűsült dalokat. A ringlispil enyhe konfetti-bódulatának filléres ajándékát adó vurstli volt a dusan csirázó televénye ennek a mosogatás utáni muzsikás hangulatnak, melyet kimenős kis cselédnek a ligeti örömeik lázától karikárányilt szemmel, fényesre pucovált bakancsú gyalogosok őrmesteritől lefelé, serkedő

bajuszt lépdeső nyakigláb suhancok a mutatványos bódék „csodáitól” felülzelve így sóhajtottak dalba:

*Ujjé, a ligetben nagyszerű,
Ujjé, a ligetben jó,
Ha süt a nap — kedves
És esőben nedves,
Ujjé, a ligetben jó.*

Mert jó volt a ligetben tavaszi és nyári esteken hatnapi robotot kiszélezőtetni a körhintákon, szédülni a kacarászásra és boldog sikongatásra alkalmas adó hullám-vasúton és megmámorosodni a félnapos kiruccanástól ligeti kiskocsomák habzó sörét, színes gazozót, limonádéját vagy málnaszörpét szürcsölvé. E ligeti örömeiket csak éjjel felé árnyékolta be a vigasság nyomába settenkedő másnap. De az öröm kis palántája már kicsirázott a lelkekben és nem szaradt ki a következő vasárnapig. S amikor a liget fölötti égbolt kék vízen felecsillant a hold ezüst hajója, egymást támogató korhelyek megnyitották virágos kedvük zsilipeit s így

áradt öblös torkukból a dalos önbiztatás:

*En és a holdvilág,
Két jinom mákvirág,
Kettecskén ballagunk,
Az éj a nappalunk,
Két ily jó cibora,
Nem volt s nem lesz soha,
Mint én és a holdvilág...*

Ringva riszált női derekak ritmusától rendült ifjú szívekből ilyenkor kibuggyant a holdgöngyöltalanság, az „édes” monogramját vésték a padokra a bicskák, melyek néha egy kis parázs vetelkedés miatt is gyorsan kinyitlaktak. Az érzékenyült szívekkel együtt véreztek a platánok törzsei is, melyek jóval azután is őrizték az örökkévalónak fogadott szerelmek emlékét, amikor azok már elhervadtak és új idillekben kerestek megújulást.

Dalos hintáslegények, megannyi csikostrikós, muszklis „Liliom” röptette a három-négy méter magas mennyországba a „Juliká”-kat, akik mint

A béke dalainak reneszánsza

Ilyenfajta szánandó és megható kísérletnek nem egyszer voltam tanuja mostanában magános ödöngéseim során, amikor a megfélékezett éjszaka nehéz csendjében meglapuló utcákon lassú lépéseim ama vargabetűket irták le, amelyeknek hieroglifaiból vajmi kevés vigasztalót tudok kiolvasni.

Hébe-hóba nem csupán kocsmacégek közelében, de egybűt is találkozni lehet dúdoló emberekkel, füttyös éjszakai vándorokkal, ami egyáltalán nem volna különös, mert hiszen nincs olyan csendrendelete a világnak, amely a bajuszalatti nótadünnyögést száműzhetné. Rátereli azonban a figyelmet ezekre az éjszakai dalosokra az, hogy sűrűn intonálnak régi pesti nótákat, olyan melódiákat, amelyeknek már a visszhangja is elveszett s amelyeket a kamasz főváros énekel út-on-útfélen. Vajjon mi lehet az oka annak, hogy ezeket a pesti gassenhauerokat, s szentimentális melódiájú nótákat az emlékezés kezdi kihorgászni az elmereült évtizedek mielőtt vizéből. Miért van ilyen reneszánsza a kérészletre fogant édeskés dallamoknak, melyek nagy népszerűségük miatt annakidején már könyökünkön zengették ki és szinte élmelyegünk a popularitáskütlől. Még komoly zenészek is, akik „perea”-ot kiáltottak a könnyű zenére, tettenérték önmagukat azidőtájt, hogy kicsusszan szájukon ezeknek a lecséplél melódiáknak egy-egy tolakodó üteme.

Hagyjuk nyitva a kérdést, hogy miért, keressen rá ki-ki feleletet. Azok, akik multjuk szuggesztíója alatt újra életrehívják ezeket a pesti aszfaltnótákat, talán ifjúságukat élesztgetik, amikor halkán dúdolni kezdik:

*Amikor majd minden virág nyílik,
Orgonától a kis gólyahírig,
Most, amikor vége van a télnek
És a gólyák újra visszatérnek...*

A régi „cselédnóták” visszadalolói között vannak azután olyanok is, akiknek nem ifjúságából visszhangznak ezek a melódiák, hanem most, másodvirágzásuk idejében tanulják meg. Ilyen dalossal volt találkozó a minap. A mult lomtárából kigördülő konflisban énekelte félhangosan egy fiatalember, akinek kedélyén kivirult a hegy levele locsolt vidámság:

*Éjjel az omnibusz tetején,
Emlékszel, kicsikém,
De csoda volt.
Lenn nyikorogtak a kerekék,
S felettünk nevetett
A teli hold.
S míg a lovak bandukoltak
Budán át,
Eloltottam égő ajkad
S a lámpát...*

E dal felcsendülő hangjaira egyszerre eltűnt előlem a himbálódzó egyfogatú, az elébefogott jámbor geles szárnyas táltossá vedlett s visszare-

pült velem pár évtized távolába, amikor az Andrassy-úton még omnibusz vitte a párokat és monoklis agglégényeket, meg hetykőlkedő szalmaöveggyeket Ósbudavárába, melynek szabad színpadán a Barrison-leányok trikós lábai, gyújtogató szemek és dévaj sanszonjaik tüzes sóhajokat préseltek ki a nézőtérből, ahol a nyurga és elegáns szeremcsen, Johnson, meg a remekbetermet kapuciner-szépesség, Dean, Pest két kedvence dzsiggelte bele magát a szívekbe.

Pesten azidőtájt minden este volt egy kis karnevális bódulat a mulatókban s a fővárost körülölelő zöldvendégölkben. A vidámság e buja tenyészetében romantikus lumpok születtek, halhatatlan bohémek, akik átvirrasztották az éjjeleket és hajnalig álmodták a valóságnak vigasztalóbb változatát.

A végzetes sejtelmektől nyugtalanított béke megsejtett agóniájának az az időszaka volt ez, amikor a láz piros ködön át megszinesedett a világ s mintha az ösztönök sugallatától megszeppent emberek sietve igyekeztek volna leszakítani minden órának virágát, még mielőtt az élet kertjét letarolja egy hirtelen kerekedő vihar. Az a különös, különös nyárejszaka már bontogatta sötét szárnyait az idők méhében. Vészjeles üstökösök ugyan még nem riogatták az embereket, de már valami danse macabre vonagló mozdulatai ébredtek a szelid keringőt járó párok tánclepedésein s a szerelmes tekintetekben már aggódó kérdőjelek villantak. Ám azért még hangos volt a pesti éjszaka, teli torokkal kurjongatták a „sose halunk meg”-et. A ligetből hazatérő omnibuszok imperiálján az Andrassy-út platánjainak levelei hűsítően legyezték a felhevült arcokat s a népszerű pesti nótának igazát bizonyítva, valóban nevelett a telihold, amikor az „égő ajkak tüzeit” jótékonyan kioltotta a csók. Budai korhelyek, akik a lekéseit utolsó és a várandós első villamosjáratok problémáján féltelődve állingáltak, a garatra felöntött borissáki derültségével várakoztak valami csodára, mely hazajutásukat megvalósítaná. És lévén őrangyala az ittas embernek, egyszerre csak feltűnt néhány egymás nyomában kocogó társzeker, vásárcsarnokba tartó árusok kocsijai, melyekből néhány fillér viteldijért a tabáni bormérésekben feledkezett lumpok hajnali fuvara alakult ki.

Omnibusz, hajnali fuvar utolsó útját leróva, bevonult már abba az óriási és végtelen térségű garázsba, melyet multnak neveznek. Él azonban az emléküik még mindig elsárgult kottákból újraébredő pesti nótákban. A tabáni kiskocsomákban már majdnem egy évtizede, hogy kimérték az utolsó icce bort, de Tabán gypogásy sírja felett éjjelente ködalakban még ott jár a kis festői városrész nagy költőjének, Krúdy Gyulának, „a soha meg nem ismétlődő

pirososőrű, bögyös kis fehér galambok pihgtek és fulladoztak a nagy érzésektől, amikor a ligeti jassz, a párizsi apacs szelidült pesti mása búcsúzóban ezzel a dallammal játszott az epekedőt:

*Csókolom a kis kezedet,
Írjál nekem egy szerelmes levelet.
Egy sor nem sok, nekem az is elég,
Csak azt írd meg, szeretsz-e még engemet.*

A verkli-dallamokban ravasznak jelzett tavaszunk önfeledten turbékoló kedve végleg sosem fog ellankadni, de a nagy idők nem kedveznek a nagy szerelmeknek és olykor-olykor nemcsak a múzsák, de az „örökké”-t lelkendező vallomásokra készülő szájak is hallgatnak. A valamikor konflidőcögésű élet száguldva rohan, forgószeles iramba szédül minden, vasárnap, hétköznap egyformává szürkül a végtelenbe futó síneken. „Nincs megállás... nincs megállás”-t kattognak az egymáshoz csattanó kocsitűközők, de a nagy idők villámvonatainak utasai azért mégis igyekeznek maguknak egy-egy feltételes lelki megállót teremteni, hogy kissé kipihgják magukat.

magyar”-nak, a szavak nagy varázs lójának lelke s az ifjú párok, akik valamikor a törpe, tabáni utcák kanycs, keskeny útszalagján egymáshoz simulva jártak, sosem sejtették, hogy a girbe-gurba utcácskák macs kafejes kövei Krúdy lépéseit visszhangozzák és a nyomott homlokú kis ablakok, melyeken a csatangoló lúd is benézhetett, az ő mindent magába ölelő, mély pillantásait tükrözik. Mert Tabán lelke Krúdy Gyula írásaiban fogant s amikor a nagy író örökre elment, abban az évben az a kis viskóváros is utánahalt.

Ebben az elhunyt városrészben melynek határán csendrevigyázóan magányosan örkődik a ráctemplom tornya, lelki mikrofonnal talán még hallani lehetne a „Mély pincé”-ből az egykori bécsi sanzonett, a szép Juhász né trilláit:

*Nagy árnyas kert közepében,
Állott egy sötét platán...*

A török időkből származó görög-utcai csapszékben akadt olyan vendég is, akit duhaj jókedve fejtetőre állított és így énekelte ezt a pesti nótát s Krúdy Gyula, meg öreg íróbarátja, Kálnay László fiskális úr, „a tabáni pajkos” bravóval, tapssal és gúláns szavakkal jutalmazták a szép Juhászné, aki néhány bécsi dal után ígérték tovább a rózsanyílásból:

*Rózsanyílás idején
Történt az én kis mesém,
Forró nyári éjszakán.
Balzsamos a föld s a lég,
Illatos a mindenség,
Lugasban a kedvesével ül a lány...*

Ily analgító kezdet után régi sanzonett bájának a polgári életben is megörzött minden eszközt megcsillogtatva, olvadozó hangon búgta a refrént:

*Lennél te rózsarózsabimbó,
Lennél a méh,
Mely lágyan döngi, döngicsélve,
Száll a méz felé...*

De, amint a halhatatlan csavargó költő, Villon dalolta: Ou sont les neiges d'antant, vagy ahogyan Krúdy mondatta az örmagáról mintázott Rezeda Kázmér élemedetet gavallérral:

„Hová lett a megelégedett csend a régi házak környékéről, midőn a szélben zörgő gázlámpa egyedül virrasztott az utcában. Hová lett a piarizott, melynek hangjai lett a szép Aranyművesné, a Fegyverkovács című opera dallamait énekelhetné. Hová lettek a bojtos házisapkás, gömbölyüarcú polgárok, akik alkonyattal kikönyököltek az ablakba és szíves szóval hívták fel az utasokat egy baráti szóra, baráti pohárra...”

A Tegnap és a Ma között az évtizedek mindig széles árkot vontak, melyet csak a multat visszaálmódó képzelet tudott áthidalni. A csodák-

kal terhes évek ezt az árkot is egyre mélyítették, mind szélesebbre táglították, úgyhogy ma már az emlékezés is megtörpan előtte.

Legtöbbnyire elsüllyedt évek apró semmisségeinek, színes lim-lomjainak mozaikjait próbáljuk összerakni, rögen elhangzott szavakat idézgetünk, felejthetetlen és mégis elmosódott kedves arcvonásokat kísérlünk meg újból éles kontúrokban magunk elé vázolni, mert a felfokozott aktivitást követelő vadud világban sem tudunk megelégedezni Voltaire szavairól: „Az élet síró gyerek, akit ringatni kell, míg el nem alszik.”

A dalköltészet ékköveinek egyáltalán nem mondható, sziruposan édes, tréfás mókás pesti utca-, aszfalt- és cselédnóták igénytelen, de fülbemészó dallamai is annak köszönhetik kései másodvirágzásukat, hogy alalmi, zsonglőr dalokban nincs valami zengő bőség. A példaszó szerint az ördög néha egyéb vadászsákmány hiján legyeket fogdos, így kapkod, most Budapest is a zümmögő kis melódiá-legyek után, amelyek ábrándos naivitással duruzsolnak édes együgyűségeket nyíló rózsákról, kesergő és boldog szerelemről, holdvilágról, az irgyi időtől kikezdet platánok levélhullásáról, ligeti idillekről, esókos éjjeli duettekről, s arról a korról, amikor egy vérbeli pesti poéta verssorai szerint „még szeretni tudtunk naívu, bambán, ostobán”. Valószínűleg így tudhat még szeretni az az ifjú is, akit nemrégiben könyökére támasztott horgadt fejjel láttam könnyezni szemben a mosolygó cigányprimással, amikor az fülebe húzta a rendelt nótát:

*Éjjel az omnibusz tetején,
Emlékszel, kicsikém,
De csoda volt...*

A nekikeseredett kocsmai trubadúr bizonyára sosem ült omnibuszon, nem is élt még a nóta születésének idején, miért könnyezett hát a régi gassenhaueren?

Várkonyi Titusz

Mély fájdalommal jelentjük, hogy

Pongrácz Jánosné

Jacobi Erzsébet

március 12-én 52. évében elhunyt.

Kívánsága szerint csendben helyeztük örök nyugalomra, az ev. ref. egyház szertartása szerint, a farkasréti temetőben március 15-én.

Pongrácz János férje, ifj. Pongrácz János és Pongrácz István fia, ifj. Pongrácz Jánosné Middleton Jean menyje, Leopold Lajosné Jacobi Livia nővére, özv. Eörsi Balogh Brunóné Wolf Honka sógorónője, Leopold Lajos sógora.

Részvétlátogatások szíves mellözését kérjük.